

(Стратфор, 22. фебруар 2011)

Муслимански свет од Северне Африке до Ирана у последњих неколико недеља пролази кроз талас нестабилности. Ниједан режим још није свргнут, мада у тренутку писања овог извештаја, Либија балансира на ивици.

Било је тренутака у историји када су револуције захватале регионе или свет попут шумског пожара. Такви тренуци нису чести. На памет пада 1848. година када је побуна у Француској захватила Европу. Затим 1968. година, када су демонстрације онога што бисмо могли назвати Новом левицом преплавиле свет: Мексико Сити, Париз, Њујорк и стотине других градова прошли су кроз анти-ратне револуције исцениране од стране марксиста и других радикала. Праг је доживео рушење владе Нове левице од стране Совјета. Чак би у ширем смислу овде могла да спада и кинеска Велика пролетерска културна револуција. Године 1989, талас немира, покренут жељом Источних Немаца да стигну на Запад, покренуо је побуну у источној Европи којом је свргнута совјетска владавина.

Свака је имала основну тему. Побуном из 1848. године се покушало успоставити либерална демократија у земљама у којима је владала реакција на Наполеона; 1968. се тицала радикалних реформи у капиталистичком друштву; мотив 1989. године био је збацивати комунизам. Свака је наравно било сложенија од наведеног, са варијацијама од земље до земље. Али у финалној инстанци позадински разлози иза сваке могли су се разумно сажети у реченици или две.

Неке од ових револуција имале су велики утицај. 1989. је променила глобалну равнотежу снага. 1848. је завршила тадашњим неуспехом – у Француској се у року од четири године повратила монархија – али је постављена сцена за касније политичке промене. 1968. није произвела безмало ништа трајног. Кључно је да у свакој земљи у којој је дошло до револуција било је значајних разлика у детаљима - али постојали су заједнички основни принципи у тренутку када су друге земље биле отворене за те принципе, макар у извесној мери.

Контекст садашњих побуна

Посматрајући актуелне побуне, географско подручје је јасно: муслиманске земље Северне Африке и Арапског полуострва су њихов примарни фокус, и то нарочито северна Африка, где су Египат, Тунис и Либија тренутно у дубокој кризи. Наравно, и у многим другим муслиманским земљама такође су присутни револуционарни догађаји који нису, бар за сада, ескалирали у догађајима који прете режиму или чак владајућим личностима. Било је наговештаја таквих догађаја и другде. У Кини је било мањих демонстрација, и наравно Висконсин је у превирањима око смањења буџета. Али ти протести баш и немају неке везе са оним што се дешава на Блиском истоку. Први је био миноран, а други није инспирисан дешавањима из Каира. Дакле, оно што имамо је побуна у арапском свету која се за сада није проширила ван региона.

Кључни принцип који се јавља као подстрекач побуна је утисак да су дати режими, или групе појединаца унутар режима, лишени јавност политичких и још важније економских права - укратко, да су се обогатили преко граница доброг укуса. Ово се испољава на различите начине. У Бахреину се, на пример, већинско шиитско становништво побунило против доминантне сунитске краљевске породице. У Египту, протест је био усмерен против самог Хоснија Мубарака. У Либији, против режима и самог Моамера Гадафија и његове породице, а подстакнут племенским супарништвом.

Зашто се оне дешавају у исто време и баш сада? Један од разлога је тај што је у овом региону од 1950. године до раних 1970-тих дошло до огромног броја промена режима у тренутку када су муслиманске земље установиле режиме којима су замениле страну империјалну власт, трпећи сталне ударце хладног рата. Од раних 1970-их, регион је био прилично стабилан, са изузетком Ирана у 1979, у смислу да су режими - па чак и личности које су се успеле на власт у нестабилној фази - стабилизовали своје земље и наметнуте режиме који се нису могли лако мењати. Гадафи је, на пример, збацио либијску монархију у 1969. години и од тада има континуирану власт већ 42 године.

У случају да неким режимом доминира мала група људи, временом се показало да иста група користи свој положај да се обогати. Мало је оних који томе могу да се одупру у распону од 40 година. Важно је препознати да је Гадафи, на пример, некада био искрени про-совјетски револуционар. Али током времена револуционарна ревност опада, а похлепа прати ароганцију проширене власти. Исти принцип важи и у оним

областима региона у којима није било промене режима још од краја Првог светског рата, с тим што се чини да они овде временом ипак науче да расподеле богатство.

Дакле, оно што се појавило широм региона су режими и појединци као класичне клептократе. Ако бисмо да дефинишемо овај талас немира, конкретно у Северној Африци, ради се о побуни против режима - а нарочито појединаца - који су били на власти у дугом временском периоду. И додајмо томе да су то људи који су планирали да одрже породичну власт и новац тако што би поставили синове као своје политичке наследнике. Исти процес, уз варијације, је у току на Арапском полуострву. У питању је побуна против револуционара из претходних генерација.

Револуције су се назирале већ неко време. Устанак народа у Тунису, посебно када се показало успешним, изазвао је ширење протеста. Као и у 1848, 1968. и 1989, слични друштвени и културни услови доводе до сличних догађаја, а подстиче их пример једне земље који се потом шири. То се догодило у 2011. години и наставља се.

Јединствено осетљив регион

Ово се, међутим, дешава у региону који је јединствено осетљив у овом тренутку. Рат између САД и џихадиста значи да, као што је случај и са ранијим револуционарним таласима, постоје шире потенцијалне геополитичке импликације. На пример, 1989. година означила је крај совјетске империје. У овом случају, питање од највећег значаја није зашто се ове револуције дешавају, већ ко ће од њих имати користи. Ми не видимо ове револуције као опсежну заверу радикалних исламиста ради преузимања контроле над регионом. Тако опсежне завере лако се откривају, и брзо би је унишtile снаге безбедности у појединачним земљама. Нико није организовао претходни талас, мада је и о њима било теорија завере. Они су настали из одређених околности, следећи пример једног инцидента. Међутим, поједине групе су свакако покушавале, са више или мање успеха, да се њима окористе.

У овом случају, без обзира на узрок протеста, нема сумње да ће радикални исламисти покушавати да их искористе и преузму контролу над њима. Зашто не би? За њих је то

рационални и логични правац. Да ли ће бити у могућности да то и ураде је сложеније и важније питање, али очигледно је да желе да покушају. Они су широка, транснационална и разнолика група одгајана на методама конспирације. Ово је прилика да створе широку међународну коалицију. Стога, као и код традиционалних комуниста и Нове левице у 1960-тим, они нису креирали устанак, али би били будале да не покушају да то искористе. Додао бих да нема сумње да и Сједињене Државе и друге западне земље покушавају да утичу на правац устанка. За обе стране, ово је тешка игра за игру, али је за САД као аутсајдере посебно тешка у односу на домаће исламисте који добро познају своју земљу.

Иако нема сумње да исламисти желе да преузму контролу над револуцијом, не значи да ће у томе и успети, нити значи да ће револуције бити успешне. Подсетимо се да су 1848. и 1968. биле неуспешне и да они који су покушали да их искористе нису имали много вајде. Такође подсећамо да није лако преузети контролу над револуцијом. Као што смо видели у Русији 1917. године, не побеђује нужно најпопуларнија група, већ најбоље организована. А често не знате ко је најбоље организован до самог краја.

Демократске револуције имају две фазе. Прва је успостављање демократије. Друга је избор владе. Пример Хитлера је користан као упозорење какву врсту власти млада демократија може да произведе, јер он је дошао на власт на демократски и уставни начин - а затим је укинуо демократију уз клицање маса. Дакле, овде постоје три тока. Први је реакција против корумпираних режима. Други су сами избори. И трећи? Сједињене Државе треба да запамте, док поздрављају успон демократије, да изабрана влада не мора бити оно што оне очекују.

У сваком случају, право питање је да ли ће ове револуције успети да промене постојеће режиме. Размотримо сада процес револуције, почевши од разликовања демонстрација од побуне. Демонстрације су само окупљања људи који држе говоре. Ово може узнемирити режим и припремити терен за озбиљније догађаје, али само по себи није од значаја. Ако нису довољно велике да паралишу град, демонстрације су симболички догађаји. Било је много демонстрација у муслиманском свету које нису нигде довеле; погледајте пример Ирана.

Занимљиво је овде напоменути да су млади често у почетку доминирали револуцијама као што су оне из 1848, 1969. и 1989. И то је нормално. Породични и зрелији људи ретко излазе на улице да се суоче с топовима и тенковима. Млади људи су ти који имају храбрости или недостатка разборитости да ризикују своје животе због нечег што се може испоставити безнадежним. Међутим, да би револуција успела, неопходно је да им

се у неком тренутку придруже остали слојеви друштва. У Ирану је један од кључних момената револуције из 1979. био када су се трговци придружили младим људима на улици. Револуција у којој учествује само омладина, као што смо видели на примеру 1968, ретко успева. Она захтева ширу базу и она мора ићи даље од демонстрација. Тренутак када револуција превазилази демонстрације је када се демонстранти сукобе с војском и полицијом. Ако се демонстранти разбеже, нема револуције. Ако се супротставе војницима и полицајцима, и ако се протест настави чак и након што је пуцано на њих, онда сте у револуционарној фази. Дакле, слике мирних демонстраната нису ни приближно значајне колико то медији потенцирају, али слике демонстраната који и даље држе положаје након што је пуцано на њих су веома значајне.

Кључни догађај револуције

Ово доводи до кључног догађаја у једној револуцији. Револуционари не могу победити наоружане људе. Али ако те оружане формације пређу на револуционарну страну, у целини или делимично, победа је могућа. И то је кључни догађај. У Бахреину су трупе пуцале на демонстранте и убиле неке од њих. Демонстранти су се раштркали, а затим им је дозвољено на демонстрирају - уз свежа сећања на пуцњаву. Овде је у питању суспрегнута револуција. У Египту су војска и полиција били једни против других, и војска је прешла на страну демонстраната, очигледно из комплексних разлога. Кадровске промене, ако не промена режима, су зато биле неминовне. У Либији, расцеп унутар војске је широм отворен.

Када се то деси, налазите се на раскрсници. Ако је расцеп у војсци отприлике једнак и дубок, то може довести до грађанског рата. Заиста, један од начина да револуција успе је да се претвори у грађански рат, претварајући демонстранте у војску, да тако кажемо. То је оно што је Мао учинио у Кини. Далеко чешћи је расцеп у војсци. Ако расцеп створи надмоћну силу против режима, то доводи до успеха револуције. Дакле тачка коју увек треба тражити је када се полиција придружи демонстрантима. То се нашироко десило 1989. године, али скоро нимало 1968. Повремено се догађало и 1848, али је равнотежа увек била на страни државе. И зато та револуција није успела.

И управо тај чин, прелазак војске и полиције на страну демонстраната, креира или прекида револуцију. Дакле, вратимо ли се на ранију тему, најважније питање о улози радикалних исламиста није њихово присуство у гомили, већ њихово инфилтрирање у

војску и полицију. Ако има завере, она ће се фокусирати на повезивање с војском, потом ће чекати на демонстрације, а затим напасти.

Они који тврде да ови устанци немају никакве везе с радикалним исламом могу бити у праву у смислу да су демонстранти на улицама претежно студенти заљубљени у демократију. Али они пропуштају да уоче да студенти, сами по себи, не могу да победе. Они могу да победе само ако режим то жели, као у Египту, или ако им се придуже друге класе и барем нешто од полиције или војске - људи наоружаних пиштољима који знају како да их користе. Према томе, слика студената на ТВ екрану говори мало тога. Слика војника пак говори много више.

Проблем са револуцијама је то што их ретко заврше људи који су их започели. Револуцију у Русији нису до краја довели идеалисти-демократе окупљени око Александра Керенског. То су учинили груби бољшевици. Усредсредити се на младе демонстранте у поменутим муслиманским земљама значи пропустити поенту, баш као што је то учињено на тргу Тјенанмен. Ту нису били важни демонстранти, већ војници. Ако они стриктно спроводе своја наређења, онда нема револуције.

Није ми познат степен пенетрације исламиста у либијску војску, да одаберем један пример немира. Подозревам да је трибализам, племенски дух овде далеко важнији од теологије. Претпостављам да режим у Египту покушава да се сачува куповином времена. У Бахреину би се више радило о иранском утицају на шиитску популацију него о деловању сунитских џихадиста. Али као и сунитски џихадисти, и Иранци покушавају да се накаче на процес.

Опасност од хаоса

Претпостављам да ће неки режими пасти, углавном гурајући дотичну земљу у хаос. Проблем је, како видимо на примеру Туниса, да на страни револуционара често не постоји нико дорастао преузимању власти. Бољшевици су имали организовану партију. У овим револуцијама, партије покушавају да се организују током револуције, што је још један начин да се каже да револуционари нису ти који управљају. Опасност није радикални ислам, али јесте хаос, праћен било грађанским ратом, где војска преузима контролу просто да би стабилизовала ситуацију, или пак појављивањем радикалних исламских партија који преузимају контролу - једноставно зато што у маси они једини имају некакав план и организацију. Управо тако мањине преузимају контролу над

револуцијом.

Али све ово је чисто спекулисање. Оно што заиста знамо јесте да ово није први талас револуције у свету, а већина тих таласа не успе, док се њихови ефекти виде неколико деценија касније у новим режимима и политичким културама. Опсежан револуционарни успех видимо само у случају Источне Европе, али то је било против Империје која се налазила у колапсу, те се одатле може извући мало поука за муслимански свет.

У међувремену, док пратите тај регион, упамтите да нису важни демонстранти. Пратите шта чине људи са пушкама. Ако они чврсто стоје уз државу, демонстранти нису успели. Ако неко од њих пређе на другу страну, постоји нека шанса за победу. А ако до победе дође и буде проглашена демократија, немојте претпостављати да ће се оно што уследи у сваком случају допасти Западу – демократија и про-западна политичка култура не значе једну те исту ствар.

Ситуација остаје флуидна, и не постоје генералне извесности. Сада се све одиграва различито од земље до земље, при чему већина режима успева да остане на власти до ове тачке. Постоје три могућности. Једна је да је ово налик 1848, широкој побуни која ће пропасти због недостатка организације и кохерентности, али ће одјекивати деценијама. Друга је да је све налик 1968, револуцији која није збацила ниједан режим чак ни привремено и која је оставила неке културне трагове од минималног историјског значаја. Трећа је да је налик револуцији из 1989, у којој је у целом региону свргнут политички поредак и на његовом месту створен нови поредак.

Ако бих морао да нагађам у овом тренутку, претпоставио бих да пред собом имамо 1848. годину. Муслимански свет неће доживети масивне промене режима као у 1989, али нити ће ефекти бити пролазни као 1968. Као и догађаји из 1848, ова револуција неће успети да трансформише муслимански свет, или чак само арапски свет. Али ће она бити семе које ће клијати у наредним деценијама. Мислим да ће то семе бити демократско, али не нужно либерално. Другим речима, демократија која ће се на крају појавити произвешће режиме који ће преузети основне смернице из своје сопствене културе, значи ислам.

Револуција и муслимански свет

Пише: Џорџ Фридман
субота, 19 март 2011 15:03

Запад слави демократију. Али требало би да буде обазрив са својим надањима: могао би то и да добије.

(www.stratfor.com)

(Превод: **Василије Д. Мишковић**)